

*Mr Miroslav IVANOVIĆ,  
Institut za kriminološka i sociološka  
istraživanja u Beogradu*

*Pregledni članak  
UDK: 343.85:343.575  
Primljeno: 27. novembra 2012. god.*

## **ZNAČAJ ZAKONSKIH REŠENJA U PREVENCIJI I SUZBIJANJU NARKOMANIJE**

*U radu su razmotrena zakonska rešenja koja se odnose na zloupotrebu narkotika i trgovinu drogom. Konstatovano je da naš zakon prenaplaćava borbu s ponudom narkotika dok zanemaruje problem potražnje. Ukazano je na francuski model koji prema autoru bolje rešava problem potražnje kažnjavajući upotrebu narkotika. Na taj način dobija se mogućnost medikalizacije problema i fleksibilna prinuda i navođenje narkomana na lečenje. Ukazano je na moguća iskušenja u budućoj izmeni zakona i predloženo je kako kritički promišljati naš zakon i buduće izmene.*

**Ključne reči: narkomanija, zakon, ponuda droga, potražnja droga, francuski model.**

Narkomanija kao složen socijalni fenomen ima i svoj kriminološki aspekt. Ova bolest zavisnosti veštački je izazvana upotrebom psihoaktivnih supstanci ili droga. Da bi se kao društveno štetna pojava suzbila i da bi se sprečilo da naročito mladi dođu u kontakt s drogom, društvu su na raspolaganju različite mere, od mera prosvetavanja i informisanja do zakonskog gonjenja preprodavaca, proizvođača narkotika, pa i samih uživalaca. Budući da je proizvodnja i stavljanje u promet narkotika kažnjiva delatnost u verovatno svih zemljama sveta, to neizbežno povezuje narkomaniju s kriminološkom sferom.

Razmotrićemo kakav je značaj zakona u prevenciji i suzbijanju narkomanije. Razume se da je cilj svakog dobrog zakona da ispuni efikasno funkcije zbog

kojih je i donet. Kad je reč o narkomaniji, uobičajeno je razlikovanje dvaju aspekata, *ponude* narkotika i *potražnje* istih. Ponudu kao aspekt ovog složenog fenomena čini pojava narkotika u datoj socijalnoj sredini. Droge su od nekoga proizvedene, a zatim se razgranatom mrežom preprodavaca, krupnih i sitnih, sve do uličnih dilera prenosi do krajnjih konzumenata, uživalaca narkotika. Ovaj aspekt zakonskih rešenja, koja se tiču ponude narkotika, uglavnom je lakše rešiv i tu postoji društveni konsenzus u gotovo svim zemljama – svi se slažu da je potrebno kažnjavati neovlašćenu proizvodnju i preprodaju narkotika. Naravno, kaznena politika varira od zemlje do zemlje, negde je strožija, a negde blaža, što je uslovljeno tradicijom, kulturom i razmerama fenomena narkomanije u konkretnoj državi. Kada je reč o potražnji droga, varijacije su veće između država, a unutar pojedinih država takođe ne postoji javni konsenzus već su društva često polarizovana oko problema kakvu kaznenu politiku voditi prema uživaocima droga. Jedni su za kažnjavanje, drugi protiv, smatrajući da je dopustivo štetiti sebi. U praksi postoji mnoštvo nijansi i različitih situacija što zakonodavci i pokušavaju da obuhvate svojim rešenjima.

Ovde ćemo razmotriti rešenja našeg zakonodavstva sa izvesnim osvrtima na neka tuđa rešenja i tendencije, da bismo izneli našu ocenu kakvo je stanje kod nas u vezi sa zakonskim regulisanjem fenomena narkomanije. Budući da je sam fenomen narkomanije prilično dinamičan i da doživljava različite transformacije, prirodno je očekivati da su i promene u zakonskoj sferi prisutne, potrebne i neizbežne.

Naš *Krivični zakon* kažnjava određena dela protiv zdravlja ljudi, u tom smislu i delatnosti vezane za drogu. Tako član 246. ovog zakona propisuje kazne za neovlašćenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga. U tački (1) se kaže: „Ko neovlašćeno proizvodi, prodaje ili nudi na prodaju ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, kazniće se zatvorom od tri do dvanaest godina.“

Dakle, u tački (1) član 246. jasno je uperen protiv potencijalnih proizvođača i preprodavaca droge, kao i drugih lica koja su uključena u lanac proizvodnje i preprodaje droga, kao što su, na primer, prenosioци droge ili jataci kod kojih se droga skriva, kao i slične moguće životne situacije. U ovom smislu zakon je jasno usmeren na suzbijanje ponude narkotika i to je preovlađujući trend u mnogim zakonodavstvima.<sup>1</sup> U mnogim zakonodavstvima varira visina zaprećene kazne za ovakva dela i ona može da ide i do doživotne zatvorske kazne bez mogućnosti

---

1 Jedan dobar pregled nekoliko svetskih država, to jest, njihove krivično pravne zaštite sprečavanja nedozvoljene proizvodnje, tranzita, prometa i zloupotrebe korišćenja opojnih droga može se naći u knjizi dr Danila Nikolića, *Narkomanija zločin ili kazna*, u trećem delu knjige, str. 63-135. Naravno, moramo imati u vidu da je zakonska sfera dinamična i da su moguće promene, no principi koji su ugrađeni u zakone i specifičnosti pojedinih rešenja često se čuvaju u dužem periodu.

smanjenja, pa i smrtne kazne. Variraju i uslovi, pa se tako često kao relevantno uzima i količina droge koja se stavlja u promet, proizvodi ili poseduje.

Ovaj član našeg zakona, kao i njemu slični članovi drugih krivičnih zakona jesu izraz opšteg shvatanja da su glavni krivci za narkomaniju proizvođači i preprodavci narkotika. Bez sumnje, veoma je bitno suzbijati neovlašćenu proizvodnju i prodaju narkotika i u tom smislu zakon mora biti dovoljno represivan da bi odvratio u znatnoj meri potencijalne proizvođače i preprodavce droge. No, kako je život sam dinamična kategorija, ma kako zakon bio represivan, on neće suzbiti narkomaniju samo suzbijanjem ponude, ponuda neće biti suzbijena ni najrepresivnijim zakonom. Ovo su pokazala iskustva zemalja koje imaju najstrože zaprećene kazne, pa ipak se droga proizvodi i njome se trguje. Sama mera represivnosti je često civilizacijski uslovljena. Za jednog prosečnog Francuza, na primer, zaprećena kazna od deset godina može biti veoma jako sredstvo odvratanja, međutim na siromašnom Dalekom Istoku, Avganistanu ili nekim delovima Južne Amerike, čak ni smrtna kazna ne mora biti dovoljno destimulisuća. Sve zavisi od životnih okolnosti, civilizacijskog nivoa i, naravno, individualne idiosinkrazije. Bez obzira što suzbijanje ponude neće rešiti problem narkomanije, represija putem zakona i drugih državnih mera ostaje važan instrument u borbi protiv ove socijalno opasne pojave.

U tački (2) istog člana propisana je kazna za one koji proizvode sirovine ili prekursore za opojne droge. Doslovno: „Ko neovlašćeno uzgaja mak ili psihoaktivnu konoplju ili druge biljke iz kojih se dobija opojna droga ili koje same sadrže opojnu drogu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.“ Tačka (2) se može smatrati proširenjem prve tačke s tim da je zaprećena kazna manja jer uzgajivač ne mora biti direktno umešan u doturanje droge do krajnjih konzumenata što ga čini manje krivim. No, jasno je da bez proizvođača, ma kakve nameri imao, ne bi bilo ni supstanci za proizvodnju i preprodaju droga. U tom smislu krivica svakako postoji.

U kojoj meri je ovo dinamična sfera društvenog života, bili smo svedoci nedavno u vezi s nedavnim problemom koji se pojavio zbog neusklađenosti *Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama* i *Krivičnog zakona*. Po novom *Zakonu o psihoaktivnim supstancama* (iz 2010. godine) razdvojene su opojne droge i psihotropne supstance. Krivični zakon kažnjava nominalno trgovinu opojnim drogama koje su po ranijem zakonu spadale u psihotropne supstance. Tako se proizvodnja izvesnih psihotropnih supstanci među koje spadaju i ekstazi, amfetamin i metafentamin sada ne bi našla pod udarom *Krivičnog zakona*. Naravno, ovo je čist propust, greška koja stvara određene pravne probleme. Svakako da se iz ovog problema može izaći s izvesnom dovrtljivošću tako da proizvođači i trgovci ovim supstancama, koji su to radili neovlašćeno i u cilju prodaje ovih supstanci narkomanima, ipak ne izbegnu zakonski zasluženu odgovornost.

Ono što je u vezi s ovim indikativno jeste da je tržište narkoticima promenljivo, fleksibilno i da zahteva stalnu i brižnu kontrolu. Pojavljuju se poslednjih

decenija mnoge sintetičke droge koje je potrebno pratiti i brzo reagovati da se ne bi događali ovakvi propusti. Osim toga rečeno je da lista psihoaktivnih supstanci nije dopunjavana osam godina. To je dug period s obzirom na intenzivan razvoj farmaceutske industrije u svetu, pa i kod nas. Danas su mnogi visokoobrazovani stručnjaci uključeni u proizvodnju i trgovinu narkoticima rukovođeni enormnim zaradama koje se ostvaruju u ovoj kriminalnoj sferi. Svako pitanje o moralu ovde je izlišno!

Kao što se da lako zaključiti, sastavljanje lista psihoaktivnih supstanci je posao za veoma stručne osobe, farmaceute, lekare, hemičare, biologe uz saradnju pravnika, psihologa i drugih profesija. Uopšte čitava ova oblast spada danas u sferu visokorazvijenih tehnologija i zato je veoma složena. Narkomanija pre jednog veka, pre pedeset godina, čak dvadesetak godina unazad i danas se veoma razlikuje. To se odnosi i na društveni aspekt, a pogotovo na aspekt vezan za prirodu supstanci koje se upotrebljavaju, pogotovo u vezi s pojavom takozvanih sintetičkih droga.

Vratimo se članu 246. i stavu (3) koji glasi: „Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane grupe, ili je učinilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.“ Ovaj stav je dalje praćen stavom (4): „Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti zatvorom od najmanje deset godina.“ Očigledno da su ova dva stava dopunjujuća, a u drugom slučaju radi se o težem i po društvo opasnijem deliktu koji bi sada trebalo da pokreće Tužilaštvo za organizovani kriminal. Ovakve promene su diktirane očiglednim bujanjem narkomanije poslednjih decenija i pokušajem da se efikasnije uđe u obračun s organizovanim kriminalom. To je diktirano opštom promenom karaktera društvenog sistema koji praktikujemo u poslednjih desetak i više godina.

Stav (5) istog člana predviđa da „Učinilac dela iz st. 1. do 4. ovog člana koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može se osloboditi od kazne.“ Ovaj stav očito ima za cilj da preko onih koji su na nižoj kriminalnoj lestvici dođe do onih koji su na višoj, a u idealnom slučaju do samih narkobosova čime su uvek zadaje ozbiljniji udarac peprodaji droge.

Stav 6. se odnosi na one koji su indirektno u lancu proizvodnje droge dajući, proizvodeći ili nabavljajući opremu i supstance za proizvodnju droge i za njih je zaprećena kazna od šest meseci do pet godina.

Kao što se da lako zaključiti, ovaj deo krivičnog zakona usmeren je uglavnom na one koji su u lancu ponude narkotika. Oni su istinski zločinci jer sami uglavnom nisu žrtve narkotika. Naime, dosadašnja ispitivanja ukazuju da glavni organizatori skoro nikada nisu narkomani, to isto važi i za proizvođače na veliko droge, kao i na srednji nivo u lancu preprodaje narkotika. Tek na najnižim stupnjevima, među uličnim dilerima, susreću se i uživaoci droga koji uglavnom na taj način zarađuju za drogu. Oni se često regrutuju iz populacije narkomana kada narkoman nema novca da plaća drogu te je prinuđen da je diluje da bi došao do nje.

Po mojoj oceni, ovaj deo *Krivičnog zakona*, to jest, član 246, ispunjava namere za koje je propisan, a to je da se proizvođači i preprodavci droge mogu efikasno zakonski goniti. Uz dodatna zakonska rešenja koja su usvojena prethodnih godina i daju mogućnost efikasnije kontrole pranja novca, oduzimanja imovine stečene trgovinom drogom, kao i srodna rešenja, imamo na raspolaganju relativno dobre instrumente u borbi protiv ponude narkotika. S praktične strane ova borba mora biti dopunjena efikasnom kontrolom na carinama i na „terenu“ što se postiže sve boljom opremljenošću policije i međunarodnom saradnjom u borbi protiv trgovine narkoticima.

No, osim onih koji su na strani ponude narkotika, postoje i oni koji su na strani potražnje istih. To su stalni i povremeni uživaoci narkotika, kao i potencijalni uživaoci. Kada je reč o narkomanima kod kojih je već došlo do adicije, njima je nužna lekarska pomoć i to obično u ustanovama bolničkog tipa. Kad je reč o povremenim uživaocima, njih je moguće i ambulantno lečiti. A kada je reč o potencijalnim uživaocima narkotika, uglavnom je najugroženija školska populacija, potrebno je sprečiti prozelitizam. Kako naša zakonska rešenja izlaze s ovim na kraj? Već pomenuti član koji smo upravo razmotrili, dopunjen je članom 246a koji se tiče neovlašćenog držanja opojnih droga. Cilj ovog člana je očigledno da uživaoci budu destimulisani da poseduju drogu, a time je i ne uživaju. Stav 1. glasi: „Ko neovlašćeno drži u manjoj količini za sopstvenu upotrebu supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine, a može se osloboditi od kazne.“ Po mom sudu, ovaj član ima određenih nedostataka i bilo bi korisno videti kako se primenjuje u praksi. U svakom slučaju izraz „u manjoj količini“ nije dovoljno određen. Neki strani zakoni zato propisuju tačno šta je to ta manja količina za sopstvenu upotrebu, onda se propisuje da je to 5 grama, 3 grama i sl. da bi se izbegla proizvoljnost i neodređenost.

Ali, osim toga, vidimo da u našem zakonu nije kažnjivo samo uživanje narkotika, već posedovanje droge. To u velikoj meri ne omogućava navođenje narkomana na lečenje. Uporedićemo to sa francuskim zakonodavstvom nadalje da bismo videli prednosti rešenja koje kažnjava sam kontakt sa drogom. Da bismo shvatili pravi domet i svrhu ovog dopunskog člana, pogledajmo šta kaže stav (2): „Učinilac iz stava 1. ovog člana koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može se osloboditi od kazne.“ Vidimo da je i ovaj dopunski član u suštini usmeren protiv preprodavaca droge. U osnovi ove koncepcije leži pogrešna pretpostavka da će se droga suzbiti time što će oštrica zakona biti uperena isključivo na proizvođače i preprodavce droge. Drugim rečima, represija se gotovo isključivo okreće na stranu ponude, dok je potražnja droge zanemarena u određenoj meri. Ili, tačnije rečeno, naša zakonska rešenja nisu dovoljno snažna da destimulišu i potražnju droge. Pogrešna je pretpostavka da su prozelitizam i ponuda jedini uzroci narkomanije.

Šta je uzrok narkomanije je jedno složeno i teško pitanje. I sam sam se bavio odgovorom na njega i ponudio sam jednu hipotezu da je narkomanija u svom današnjem obliku epifenomen supkultura mladih.<sup>2</sup> U tom smislu efikasno suzbijanje narkomanije moralo bi se okrenuti barem u jednakoj meri i problemu potražnje droga. Ovde su mogućnosti krivičnog zakona u principu ograničene i potreban je čitav niz drugih aktivnosti i delatnost sasvim drugih institucija izvan pravosudnog aparata, kao i određena građanska inicijativnost.

No, član 247. našeg *Krivičnog zakona* reguliše onu aktivnost koja se tiče omogućavanja uživanja opojnih droga. U stavu (1) kaže se: „Ko navodi drugog na uživanje opojne droge ili mu daje opojnu drogu da je uživa on ili drugo lice ili stavi na raspolaganje prostorije radi uživanja opojne droge ili na drugi način omogućuje drugom da uživa opojnu drogu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.“ Stavovi (2) i (3) ovog člana predviđaju neke otežavajuće okolnosti i propisuju teže kazne, naime ako je delo izvršeno prema maloletnom licu, više lica ili je pak izazvalo teške posledice (kazna je od dve do deset godina); ili, ako je nastupila smrt nekog lica (kazna je od tri do petnaest godina).

U celini ovaj član je uperen protiv prozelitizma i navođenja drugih na uživanje droga i to u svojoj najdirektnijoj formi. Ovo jeste član koji je u dobroj meri uperen protiv potražnje narkotika, međutim njime se ni izdaleka ne mogu zahvatiti ona suptilnija ponašanja koja takođe navode mlade (pre svega) na uživanje narkotika. U tom smislu ovaj član je neophodan, ali sam nije dovoljan da se zahvati širi dijapazon prozelitizma.

U odnosu na upravo razmotreni član našeg zakona, francuski zakon u svom članu 630. kažnjava podsticanje na upotrebu i propagiranje droge. Time ide korak dalje od pukog direktnog navođenja drugih na drogu. Ovaj član je veoma strog i predviđa kaznu od jedne do pet godina, kao i novčanu kaznu. On daje mogućnost da se deluje i protiv medija koji propagiraju drogu ili dovode u zabludu druge govoreći o bezopasnosti narkotika ili njihovoj korisnosti, itd.

Ovo je vrlo važno, posebno ako imamo na umu kakav ogroman uticaj imaju na svest masa, pogotovu mladih, masovni mediji i audio-vizuelna sredstva. Upravo je liberalnost američkih medija odigrala ključnu ulogu u američkom modelu narkomanije koji se smatra najgorim mogućim scenarijom, jer je tamo narkomanija dostigla enormne razmere i nema bitnijih znakova oporavljanja.

Trgovci drogom se trude da zavladaju medijima i na taj način indirektno formiraju potrebu za drogom: buđenjem znatiželje, prikazivanjem u pozitivnom svetlu fanova, pop zvezda, glumaca i drugih audio-vizuelnih heroja. Ovim francuskim zakonom se sprečava čak i uvoz knjiga i drugih štampanih ili elektronskih proizvoda preko kojih se mogu vršiti negativni uticaji. Čak se može kažnjavati i

---

2 Videti u mojoj knjizi *Narkomanija kao društvena igra*, IKSI, Beograd, 2011.



delovanje preko radio-stanica ili TV-stanica koje su smeštene u inostranstvu. Ovo je sve važno s obzirom na internacionalizaciju medijskog prostora. Već danas je ovo aktuelno za nas, a to će biti još više u bližoj budućnosti te ćemo se i mi morati suočiti s ovim problemima i rešavati ih, između ostalog i donošenjem novih zakona.

Značaj zakona na polju borbe protiv narkomanije se ne sme potceniti, kao što se i problem narkomanije ne može prepustiti isključivo nadležnosti suda i policije, kao što je često slučaj sa nekim krivičnim delima. Budući da je narkomanija postala masovni fenomen, da su u opasnosti uglavnom mladi, ona je time postala jedan od važnijih društvenih problema koji zahteva brigu šire zajednice. Narkomani su često društveno neaktivne osobe, nezaposleni, nefunkcionalni i u suštini padaju na teret društva, ponajviše na teret uže porodice, ali ne samo nje.

Da ne bismo ugrožavali biološki opstanak i snagu nacije, potrebno je iskoristiti sva moguća sredstva za postizanje cilja. Osnovni cilj je smanjenje narkomanije i u idealnom slučaju njena eliminacija. Od ovog krajnjeg cilja smo daleko, ako je uopšte dostižan. Zato je smanjenje narkomanije sasvim dostižno pod pretpostavkom dobre prevencije narkomanije i lečenja i rehabilitacije već zatečenih narkomana. Uloga zakona u prevenciji kod nas nije dovoljno uočena, pa i nemamo dovoljno zakonskih propisa koji bi mogli da zahvate i ovu sferu. Gore smo pomenuli efikasnost francuskog zakona u sprečavanju medijskog uticaja na širenje narkomanije. Prevencija se ne iscrpljuje samo reaktivnim delovanjem i primenom zakona na date slučajeve, već širom društvenom delatnošću.<sup>3</sup>

Kad su u pitanju narkomani koje je potrebno lečiti, naš zakon nije ni dovoljno stimulativan, niti efikasan. Sve je prepušteno samom narkomanu i njegovoj slobodnoj odluci. Budući da je manji broj narkomana u stanju da objektivno sagleda situaciju, da im životne okolnosti često ne idu na ruku, mnoge narkomanske istorije su tragične. Mogućnosti društvene prisile su veoma male. U suštini, sve se svodi na izricanje mere obaveznog lečenja, ali to je moguće u veoma malom broju slučajeva kad je narkoman počinio krivično delo.

Član 79. propisuje vrste mera bezbednosti i pod stavom (3) obavezno lečenje narkomana. Član 80. stav (4) takođe između ostalog i obavezno lečenje narkomana. Član 83. precizira obavezno lečenje narkomana. Stav 1. ovog člana glasi: „Učiniocu koji je učinio krivično delo usled zavisnosti od upotrebe opojnih droga i kod kojeg postoji ozbiljna opasnost da će usled ove zavisnosti i dalje da vrši krivična dela sud će izreći obavezno lečenje.“ Dakle, mera obaveznog lečenja može se izreći samo u posebnim slučajevima i to kada je narkoman počinio krivično delo. To je veoma suženo polje delovanja gde je veoma mali

---

3 O vrstama prevencije i mogućnostima delovanja, naročito kad su u pitanju mladi, može se videti u mom radu „Perspektive suzbijanja narkomanije“ u: Kriminalitet i državna prevencija: fenomenologija, mogućnosti, perspektive, IKSI, Beograd, 2011, i naročito moj rad, „Kako zaštititi mlade od droge“ u: Delikt, kazna i mogućnost socijalne profilakse, IKSI, Beograd, 2012.

broj narkomana u odnosu na celokupnu populaciju narkomana kod nas zakonskim sredstvima naveden na lečenje.

Postavlja se pitanje da li je uživanje narkotika privatna stvar pojedinca i da li je dopustivo da čovek sebi šteti? Naš zakonodavac je stao na stanovište da ukoliko se ne šteti drugima, ako se šteta nanosi samo sebi, onda nema osnova za intervenciju države. U određenom smislu ovo je u saglasnosti s opštim principima prava, ali stvar nije tako jednostavna kako izgleda na prvi pogled. Upravo zato, francuski zakonodavac je stao na suprotno stanovište da osobe ne mogu da slobodno štete sebi i dovode sebe u smrtnu opasnost. Zato je francuski zakon nizom odredbi potvrdio opšti princip: „Svako lice koje na nedozvoljen način koristi supstance ili biljke koje se smatraju narkoticima stavlja se pod nadzor sanitarnih vlasti.“<sup>4</sup>

Dok je prema našem zakonu, kad je reč o uživaocima narkotika, kažnjivo posedovanje droge, prema francuskom zakonu kažnjiv je svaki kontakt s drogom. Upravo ova činjenica omogućava francuskom zakonu dalju razradu kojom se zakonskim sredstvima narkoman prinuđuje na lečenje. Francusko tužilaštvo upućuje sanitarnim vlastima obično dovoljno teške slučajeve narkomana koji nisu u stanju da se samostalno izbore sa drogom. U zavisnosti od težine intoksikacije narkoman se zadržava na bolničkom lečenju ili, ukoliko je nešto lakši slučaj, određuje mu se ambulantno lečenje, to jest bira lekara i redovno se javlja. Ukoliko bi narkomani odustali od lečenja svojevoljno, potpadaju pod udar zakona (članovi 628, 628-1) i može im se izreći dalja mera prinude. Lekari moraju da redovno izveštavaju tužilaštvo o toku lečenja i da li je došlo do prekida iz nekih razloga.

Pored ovih slučajeva koje upućuje tužilaštvo i gde su narkomani došli u sukob sa zakonom, postoje i slučajevi kada narkomane upućuju na lečenje zdravstvene i socijalne službe. Ovde narkomani još nisu došli u sukob sa zakonom te se sudstvo i policija ne uključuju. Narkomanu se daje mogućnost da se leči besplatno, ne preduzimaju se zakonske sankcije s ciljem da bi se što veći broj narkomana naveo na lečenje, ne plašeći se društvene stigme i posledica. Ovde je lekar oslobođen čuvanja lekarske tajne (on otkriva identitet pojedinca) da bi mogao da deluje u najboljem interesu tog pojedinca.

I najblaža kategorija su oni koji se dobrovoljno javljaju zdravstvenim ustanovama na lečenje. Protiv njih se ne može preduzeti sudsko gonjenje zbog uživanja narkotika, imaju pravo na anonimno lečenje, ne mogu potpasti ni pod delovanje policije ili zdravstvenih ustanova. Lečenje pada na teret države. Dakle, sve je preduzeto da bi mladi narkomani zaobišli psihološke i finansijske prepreke i odlučili se na lečenje.

Kao što vidimo, francuski model deluje prema takozvanom sistemu „papa-gajskih lestvi“, to jest, kad jednom narkoman uđe u zakonsku proceduru sve je učinjeno da mu se olakša lečenje, a ako to odbija, državi je ostavljena mogućnost

---

4 Pelsije, I., Tilije, G., Droga, Plato, Beograd, 1999.



represivnog delovanja. Svako izbegavanje lečenja narkomana vraća na sud gde mu se izriču dalje mere. Ovde tužilaštvo, sud, policija, zdravstvene i socijalne službe koordinirano deluju u najboljem interesu pojedinca. Ovaj „najbolji interes“ je društveno definisan jer se smatra da pojedinac koji je ušao u svet droge ne može objektivno da proceni šta je njegov najbolji interes.<sup>5</sup>

Francuski zakonodavac se rukovodio nekim principima pri izradi zakona koji se nominalno prihvataju u širim međunarodnim okvirima, ovi principi su ugrađeni i u *Strategiju* za borbu protiv narkomanije Evropske Unije, kao i u politiku borbe protiv droga evropskih zemalja i šire. Jedan od tih principa je i *princip medikalizacije* problema. Nominalno i naša politika stoji na stanovištu da je potrebno medikalizovati problem, to jest narkomaniju tretirati pre svega kao bolest i pomoći narkomanima da se izleče. Takav je stav zauzet i u našoj *Strategiji*, međutim očigledno da naš zakon ne podržava ovaj princip, što smo videli analizirajući naša zakonodavna rešenja i francuska. Naime, naš zakon nema mogućnosti da prisili narkomana na lečenje osim u iznimnom slučaju kada je narkoman počinio krivično delo i postoji opasnost da ga ponovi ukoliko se ne bude lečio. Ukoliko budemo rešili da odlučnije istrajemo na ovom principu i poboljšamo stanje kada je reč o narkomaniji kod nas, moraćemo uneti odgovarajuće izmene u zakone. Po svojoj prilici biće nužno da i kod nas uživanje narkotika postane krivično delo, što bi dalo mogućnost daljeg navođenja narkomana na lečenje zakonskom represijom.

Drugi važan princip je *pragmatičnost zakona*. Naime zakon o narkomaniji francuskog tipa koji jeste pragmatičan morao je da ograniči izvesne individualne slobode i kada je reč o narkomanima i njihovom lečenju, tako isto i kada je reč o trgovcima drogom dajući veća ovlašćenja policiji u nekim konkretnim situacijama, kao i carinskim organima. Prvi su dobili mogućnost da upadaju u likale za koje se smatra da služe za uživanje narkotika, a drugi da vrše carinsku kontrolu u širem obimu nego što je uobičajeno. Postoje i druga ovlašćenja koja imaju istu svrhu da se borba protiv droga učini efikasnijom uz žrtvovanje na drugoj strani.<sup>6</sup>

Danas smo u opasnosti da potpadnemo pod neke uticaje i rešenja koji su posledica pre određenog društvenog raspoloženja nego promišljene strategije za borbu protiv droga. Prvi problem se tiče legalizacije takozvanih lakih droga. Naime postoji čitav međunarodni pokret koji stoji na stanovištu da je potrebno dekriminalizovati lake droge. Takav pokušaj je svojevremeno odbačen i u Francuskoj i u SAD. Naime kada je još uvek podeljeno gledište lekara o štetnosti ovih lakih droga, nije mudro odlučiti se na takav korak. Holandija naime vodi takvu politiku i stalno povećava zakonsku i policijsku toleranciju u odnosu na korisnike i preprodavce

---

5 Opširnije o francuskom modelu može se videti u već citiranim knjigama Pelisijea i Tilijea, u knjizi D. Nikolića i u mojoj citiranoj knjizi.

6 Opširnije o ovome može se videti u već gore pominjanim knjigama.

lakah droga. Nemamo međutim jasne pokazatelje da je ovo doprinelo izlečenju holandskog društva od narkomanije, problem i dalje egzistira.

I u našem bližem susedstvu, u Hrvatskoj, donesen je novi Krivični zakon kojim se posedovanje droge više ne smatra krivičnim delom, već prekršajem. Iznet je argument od strane hrvatskog ministra pravde u korist ove izmene. Naime, on je izjavio da „Sankcija postoji u vidu novčane kazne, ali nema stigmatizujući karakter, ne dovodi do toga da se zavisnici ili povremeni konzumenti droge upisuju u krivičnu evidenciju što im može štetiti kod uključivanja u društvo. Još važnije je to što je prekršajni postupak relativno brz i ima mogućnost određivanja mjera liječenja.“<sup>7</sup> Nadalje, prema istom izvoru on je izjavio da će se naglasak staviti na druge stvari, pa je tako pooštrena kaznena politika za proizvodnju droge, trgovinu, posredovanje u prodaji droge i sl. Najstrože kazne su predviđene za rasturanje droge deci po školama, blizini škole ili krivičnoj ustanovi, to jest 15 godina.

Krivični zakon Hrvatske nije propisao količinu droge koja se može posedovati za sopstvenu upotrebu, jer smatraju da bi to dilerima olakšalo rasturanje tako što bi uz sebe imali upravo toliko koliko im je potrebno da izbegnu odgovornost. Argument za prebacivanje u sferu prekršaja bio je da su zatvorenici koji su bili osuđeni zbog posedovanja droge (kazna je bila od 6 meseci do 3 godine) činili značajan procenat zatvorenika.

Nije mi ovde namera da detaljnije analiziram hrvatski zakon, već da ukažem na moguća iskušenja koja će i nas čekati. I u Hrvatskoj ove promene nisu prošle bez polemika i stranačkog sučeljavanja u Saboru. Ako budemo i mi krenuli ovim putem, smatram da ćemo izgubiti one mogućnosti koje francuski zakon otvara. Stoga je bolje ići francuskim putem i svaki kontakt s drogom proglasiti za krivično delo. Daljim fleksibilnim rešenjima, po francuskom modelu, iskoristiti tu pravnu činjenicu za dalje procesuiranje narkomana u cilju medikalizacije problema, to jest navođenja narkomana na lečenje.

Hrvatsko rešenje, kao i naše u osnovi, prenaglašava značaj borbe protiv ponude i smatra da će pooštavanjem sankcija protiv proizvođača i trgovaca drogom uspeti da reši problem, što je po mom mišljenju pogrešno, mada se slažem da je potrebna oštra kaznena politika prema onima koji su u lancu ponude narkotika.

I kod nas i kod hrvatskog pravosuđa ostaće problem arbitrarnosti kad je reč da li je droga za vlastitu upotrebu ili je za preprodaju. To će neminovno rađati probleme u postupcima prema narkomanima pred sudovima.

Ovde smo zahvatili samo manji segment problema u vezi sa zakonom i njegovim značajem u prevenciji i suzbijanju narkomanije. Cilj nam je bio da ukažemo na principijelne stavove i kritički razmotrimo neke aspekte našeg rešenja. Nadam se da bi ovo moglo biti od koristi u daljem kritičkom promišljanju ove problematike,

---

7 Posjedovanje droge u Hrvatskoj više nije krivično djelo već prekršaj. Vijesti online.mht

pogotovu kad reč dođe do predloga za izmenu relevantnih zakonskih rešenja. U tom smislu korisno bi bilo temeljnije upoznavanje s francuskim rešenjem, uzimanje u obzir naših specifičnosti i pre svega naših mogućnosti. U protivnom, svako „pravolinijsko“ prenošenje tuđih rešenja moglo bi proizvesti dodatne probleme.

Ono u šta smo sigurni jeste da će značaj zakona u prevenciji i suzbijanju narkomanije rasti sa kvalitetom zakonskih rešenja. Iz analize našeg rešenja i poređenja s nekim rešenjima francuskog modela, nameće se zaključak da je potrebno poboljšati naš zakon. Izmene moraju biti temeljno promišljene i usklađene sa resursima kojim raspolažemo i možemo raspolagati u bližoj budućnosti. Samo jedan ovako umeren pristup daće bolje rezultate i značajnije uticati na praksu u našoj socijalnoj stvarnosti.

#### Literatura:

- Ivanović, M., *Narkomanija kao društvena igra*, IKSI, Beograd, 2011.
- Ivanović, M., „Perspektive suzbijanja narkomanije“ u: *Kriminalitet i državna prevencija: fenomenologija, mogućnosti, perspektive*. IKSI, Beograd, 2011.
- Ivanović, M., „Kako zaštititi mlade od droge“ u: *Delikt, kazna i mogućnost socijalne profilakse*, IKSI, Beograd, 2012.
- dr Nikolića, D., *Narkomanija zločin ili kazna*, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd, 2001.
- Pelsije, I., Tilijs, G., *Droga*, Plato, Beograd, 1999.

\*

\*                      \*

**Mr Miroslav IVANOVIĆ**

***Institute of Criminological and Sociological Research***

#### *THE SIGNIFICANCE OF LEGISLATIVE SOLUTIONS FOR PREVENTION AND SUPPRESSION OF DRUG ADDICTION*

*In this paper we examine the legal solutions related to drug abuse and drug trafficking. We drawn conclusion that our law overemphasizes buttle with drugs-supplay while neglects drugs-demand. The autor options for French model which, according to autor, better solves drugs-demand problem by punishing drugs use. In this way we have oportunitie to trete drug abuse as medical problem. Some sugestions are proposed how to think critically about future corrections of our criminal law.*

**Key words:** *drug abuse, law, drug-supplay, drug-demand, Fench model*